

Євген Потапчук

Дарія Карпова

АЛГОРИТМ ДІЙ ЗДОБУВАЧА СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ З ПСИХОЛОГІЇ

Хмельницький національний університет
Українська асоціація сімейних психологів

Євген Потапчук
Дарія Карпова

АЛГОРИТМ ДІЙ ЗДОБУВАЧА
СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ З ПСИХОЛОГІЇ

Довідник здобувача третього рівня вищої освіти

Затверджено на засіданні кафедри
психології та педагогіки
Протокол № 1 від 30.08.2021

Хмельницький
2021

УДК 378.22(035)

ББК 88,4

П 64

Рецензенти:

Лефтеров В. О., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Матохнюк Л. О., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти».

Потапчук Є. М., Карпова Д. Є. Алгоритм дій здобувача ступеня доктора філософії з психології: довідник здобувача третього рівня вищої освіти. Хмельницький: Видавництво «PolyLux design print», 2021. 32 с.

Довідник містить узагальнену, стислу, впорядковану інформацію про порядок дій здобувача ступеня доктора філософії з психології. Логічно та послідовно розкрито алгоритм дій здобувача після вступу до аспірантури, алгоритм дій здобувача щодо виконання індивідуального навчального плану, а також алгоритм дій здобувача щодо виконання індивідуального плану наукової роботи.

Довідник призначений для викладачів, наукових керівників та здобувачів ступеня доктора філософії з різних галузей знань, зокрема з галузі знань 05 – Соціальні науки за спеціальністю 053 «Психологія».

ББК 88,4

Видавництво: «Polylux design & print»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. АЛГОРИТМ ДІЙ ЗДОБУВАЧА ПІСЛЯ ВСТУПУ ДО АСПРАНТУРИ	5
2. АЛГОРИТМ ДІЙ ЗДОБУВАЧА ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ	11
3. АЛГОРИТМ ДІЙ ЗДОБУВАЧА ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПЛАНУ НАУКОВОЇ РОБОТИ.....	14
РОБОЧИЙ СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ	30
ЛІТЕРАТУРА.....	31

ПЕРЕДМОВА

Шановний читачу! Як свідчить практика, навчання в аспірантурі вимагає від здобувачів багато сил, часу і ресурсів. Для того, щоб цей процес був ефективним і результативним здобувачам потрібно розуміти послідовність своїх дій, що приведуть до захисту дисертації і здобуття ступеня доктора філософії. Саме тому виникла необхідність розглянути найактуальніші проблемні питання, що можуть виникати на різних етапах процесу підготовки докторів філософії з психології.

На жаль, аспіранти іноді стають заручниками своїх незнань важливих етапів виконання вимог освітньо-наукової програми. Відсутність необхідних знань, життєвого досвіду умінь самоорганізації можуть породжувати у здобувача відчуття безпорадності та розчарування у навчанні. Звідси виникає потреба у формуванні психологічної готовності аспірантів до виконання ролі здобувача доктора філософії. Усвідомлення алгоритму дій дозволяє аспірантам запобігати різнопланових проблем та помилок у виконанні індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи.

Завдяки *цьому виданню* можна отримати корисну інформацію про алгоритм дій здобувача після вступу до аспірантури, алгоритм дій здобувача щодо виконання індивідуального навчального плану, алгоритм дій здобувача щодо виконання індивідуального плану наукової роботи. Також визначено структуру та правила оформлення дисертації, висвітлено порядок проведення атестації здобувача третього освітньо-наукового рівня, наведено вимоги та поради щодо оформлення деяких документів, які подаються до ради для проведення захисту дисертації щодо присудження ступеня доктора філософії.

Маємо сподівання, що дійсний довідник буде корисним аспірантам та здобувачам вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою, а також науковим керівникам аспірантів.

1. АЛГОРИТМ ДІЙ ЗДОБУВАЧА ПІСЛЯ ВСТУПУ ДО АСПІРАНТУРИ

Протягом строку навчання в аспірантурі аспірант зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення, та захистити дисертацію [2].

Здобувач має набути загальні та спеціальні компетентності відповідно до Національної рамки кваліфікацій, зокрема оволодіння: **інтегральною компетентністю** (здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної, у тому числі, дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійних інструментів); **загальними компетентностями** (здатність проведення досліджень на відповідному рівні на основі системного наукового світогляду; здатність генерувати нові ідеї (креативність); уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів); здатність діяти соціально відповідально та свідомо; здатність розробляти та управляти проектами; здатність планувати та управляти часом; здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня; здатність спілкуватися іноземною мовою; здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології; здатність працювати в міжнародному контексті; здатність працювати автономно); **спеціальними компетентностями** (здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та практики; здатність переосмислювати наявне та створювати нове цілісне знання в межах науково-дослідної діяльності та/або професійну практику; здатність, розв'язувати значущі соціальні,

наукові, культурні, етичні та інші проблеми; здатність критично оцінювати результати науково-дослідної роботи, визначати перспективи подальших наукових розвідок; здатність розробляти та реалізувати проекти, включаючи власні дослідження, та презентувати їх державною та іноземною мовою; спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю з проблематики дослідження; здатність ініціювати та брати на себе відповідальність в інноваційних комплексних проектах; здатність до прийняття стратегічних рішень, оцінки ризиків та прийняття відповідальності за наслідки проектів та досліджень; здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, оцінювати рівень власної фахової компетенції та підвищувати професійну кваліфікацію; здатність до прийняття відповідальності за навчання інших; здатність здійснювати освітню діяльність у сфері психології та на межі предметних галузей; здатність адаптуватися до змін у професійній діяльності; професійна мобільність; дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики, міжкультурної толерантності та керуватися загальнолюдськими цінностями; **фаховими компетентностями** (здатність до ефективного застосування методів викладання психологічних дисциплін у вищій школі, здатність раціонально та науково-обґрунтовано організовувати самостійну роботу студентів; здатність до викладацької діяльності з використанням інноваційних форм, методів, прийомів роботи).

Для ефективного виконання вимог освітньо-наукової програми здобувачу варто дотримуватися певного алгоритму дій, а саме:

1. Визначитись з науковим керівником. Науковий керівник здобувача ступеня доктора філософії (*далі – здобувача*) здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, надає консультації щодо змісту і методології наукових досліджень, контролює виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану здобувача і відповідає перед вченою радою ЗВО (наукової установи) за належне та своєчасне виконання обов'язків наукового керівника.

Керівником може бути досвідчений науковець, який має наукову ступінь доктора (кандидата) наук, доктора філософії і є найбільш компетентним фахівцем з вибраної здобувачем теми. Він повинен мати ґрунтовні знання предмету дослідження та знати процедуру (послідовність) здійснюваних пізнавальних і перетворюючих дій щодо нього. Ідеальним керівником є той науковець, який має великий досвід у проведенні наукових досліджень, добре розуміє суть вибраної теми і спроможний завжди дати вичерпну відповідь здобувачу на будь-яке його запитання, а також користується повагою та має високий статус науковця.

Науковий керівник, який є **доктором наук**, може здійснювати одночасне наукове керівництво (консультування), як правило, *не більше п'яти здобувачів*, включаючи тих, що здобувають науковий ступінь доктора наук.

Науковий керівник, який має ступінь **доктора філософії**, може здійснювати одночасне наукове керівництво роботою над дисертаціями, як правило, *не більше трьох здобувачів* наукового ступеня доктора філософії. На здійснення наукового керівництва роботою над дисертацією одного аспіранта (ад'юнкта) науковому керівникові відводиться щороку *50 академічних годин* навчального навантаження.

2. Протягом першого місяця навчання укласти договір (угоду) з ЗВО на нормативний строк підготовки в аспірантурі (чотири роки).

3. Ознайомитися на сайті Хмельницького національного університету з Положенням про організацію освітнього процесу та іншими документами, зокрема з Кодексом академічної доброчесності учасників освітнього процесу Хмельницького національного університету [1]. Важливо звернути увагу на те, що для здобувачів вищої освіти дотримання принципів академічної доброчесності **передбачає:**

- відповідальне ставлення до своїх обов'язків, вчасне та самостійне виконання усіх видів навчальних завдань, дослідної роботи,

контрольних заходів тощо;

- обов'язкове слідування фундаментальним цінностям академічної доброчесності, зазначених в Кодексі;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної, науково-дослідної, творчої діяльності;

- участь у процедурах запобігання та виявлення академічного плагіату, оцінювання якості освітньої діяльності в університеті;

- несення академічної відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності та етики академічних відносин;

не допускати:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерела;

- написання твору, наукової праці на підставі чужих матеріалів без самостійного дослідження та опрацювання джерел;

- здачу та репрезентацію різними способами робіт з однаковим змістом як результати власної навчальної діяльності;

- співробітництво з іншими особами при виконанні навчальних проектів, що подаються як результати самостійної роботи;

- написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах;

- продаж, поширення, постінг або публікацію курсів лекцій, роздаткових матеріалів тощо, наданих викладачем, без письмового дозволу викладача;

- підробку підписів в офіційних документах (індивідуальний навчальний план студента, тощо).

4. Підготувати Індивідуальний план виконання освітньо-наукової програми та наукової роботи доктора філософії, який включає:

➤ **Індивідуальний навчальний план** – відображає перелік дисциплін за вибором здобувача в обсязі, що становить не менш як 25 %

загальної кількості кредитів ЄКТС. При цьому здобувачі мають право вибрати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти і які пов'язані з тематикою дисертаційного дослідження, за погодженням із своїм науковим керівником та керівником відповідного факультету чи підрозділу. Індивідуальний навчальний план здобувача готується за відповідною освітньою програмою, яка розрахована на перших два роки навчання і включає такі блоки дисциплін:

- ✓ Блок обов'язкових дисциплін.
- ✓ Блок дисциплін з профільної підготовки.
- ✓ Блок дисциплін за вибором аспіранта.

Загальний обсяг навчальних дисциплін становить 30-60 ЄКТС, навчальний рік включає два семестри.

➤ **Індивідуальний план наукової роботи** – визначає зміст, термін виконання та обсяг наукової роботи, а також запланований термін захисту дисертації протягом строку підготовки в аспірантурі:

- затвердження Вченою радою університету теми дисертації доктора філософії (до «01» листопада поточного року);
- проведення науково-дослідницької роботи за темою дослідження;
- публікація статей за темою дисертації доктора філософії;
- апробація результатів дисертаційного дослідження доктора філософії;
- стажування у провідних закордонних та вітчизняних університетах (наукових установах);
- захист дисертації доктора філософії.

Погодити план з науковим керівником.

Документ є обов'язковим до виконання і використовується для оцінювання успішності запланованої здобувачем наукової роботи.

5. Розглянути індивідуальний план виконання освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії на засіданні кафедри психології та педагогіки, а також затвердити на засіданні вченої ради факультету.

6. Затвердити індивідуальний план виконання освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії вченою радою університету протягом *двох місяців* з дня зарахування здобувача до аспірантури.

7. Звітувати про результати виконання індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи на засіданні кафедри психології та педагогіки (*січень; червень*).

8. Оформити атестаційну картку та подати звітні документи для розгляду та затвердження на засіданні вченої ради факультету (*червень*).

9. Подавати у відділ аспірантури та докторантури:

– звіт за семестр і витяг з протоколу засідання кафедри (*до «01» лютого поточного року*);

– звіт за навчальний рік і витяги з протоколу засідання кафедри та вченої ради факультету (*до «25» червня поточного року*).

За умови виконання індивідуального навчального плану, індивідуального плану наукової роботи у навчальному році та позитивних результатів поточної атестації за поданням вченої ради факультету аспірант наказом ректора переводиться на наступний рік навчання.

2. АЛГОРИТМ ДІЙ ЗДОБУВАЧА ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ

1. Виконувати всі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобувати теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення, захистити дисертацію [1; 2; 3].

Освітньо-наукова програма розробляється проектною групою, затверджується вченою радою. Вона має включати не менше чотирьох складових, що передбачають набуття здобувачем таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій:

– здобуття глибинних знань із спеціальності (групи спеціальностей), за якою (якими) аспірант (ад'юнкт) проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку (орієнтовний обсяг такої освітньої складової становить не менш як 12 кредитів ЄКТС);

– оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору (орієнтовний обсяг такої освітньої складової становить чотири - шість кредитів ЄКТС);

– набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо

фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності (орієнтовний обсяг такої освітньої складової становить не менш як шість кредитів ЄКТС);

– здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності (рекомендований обсяг такої навчальної складової становить шість - вісім кредитів ЄКТС).

2. Дотримуватися графіку освітнього процесу, який визначає календарні терміни теоретичного навчання та екзаменаційних сесій, проходження викладацької практики, проведення дисертаційного дослідження, атестації та канікул.

Навчальний рік включає два семестри.

3. Визначитися з переліком вибіркового навчальних дисциплін та внести їх до індивідуального навчального плану під час проведення проміжної атестації на першому курсі навчання (див. *Положення про порядок реалізації права здобувачів вищої освіти на вільний вибір навчальних дисциплін у Хмельницькому національному університеті*) [5].

Зі змістом вибіркового дисциплін здобувачі можуть ознайомитися в модульному середовищі для навчання, де наведено перелік та робочі програми вибіркового дисциплін, структурованих у розрізі кафедр, за якими вони закріплені.

Інформацію надати посадовим особам відділу аспірантури, який формує списки для вивчення вибіркового навчальних дисциплін і включає ці дисципліни до навчального навантаження відповідних кафедр.

4. Пройти педагогічну практику, метою якої є підвищення рівня набуття здобувачами компетентностей щодо здійснення освітнього процесу, набуття та вдосконалення навичок і вмінь навчально-

методичної роботи. Обов'язковий обсяг педагогічної практики здобувача – 120 годин (4 кредити ЄКТС) у четвертому семестрі навчання (див. *Положення про педагогічну практику аспірантів*) [4].

Навчально-методична робота (підготовка до занять, методична робота, відвідування та аналіз занять, проведення консультацій, керівництво різними видами діяльності студентів) становить 70 навчальних годин практики. На аудиторне навантаження (читання лекцій (за рішенням кафедри), проведення семінарських, практичних, лабораторних занять) відводиться 50 годин загального часу практики. захист практики здійснюється на засіданні кафедри і оцінюється за 100-бальною шкалою з метою одержання еквівалентних оцінок за національною шкалою та за шкалою ЄКТС і складається : проведення практики від 0 до 50 балів; захист практики від 0 до 50 балів. Здобувачу, який не виконав програму практики, отримав негативний висновок щодо її проходження, або незадовільну оцінку за результатами захисту, надається право її повторного проходження та захисту у встановленому порядку.

Після проходження педагогічної практики аспірант подає на кафедру такі документи: загальний звіт про проходження практики (містить стислий опис змісту роботи, план-конспект проведених залікових навчальних занять); відгук наукового керівника про навчально-методичну роботу здобувача.

Аспіранти, які проводять заняття за трудовою угодою в ЗВО, звільняються від практики з відповідним поданням на кафедру довідки з місця праці та вищезазначених документів. У відділ аспірантури і докторантури аспірант подає на наступний день після захисту практики загальний звіт про проходження практики та заліковий лист результатів педагогічної практики.

5. Отримати академічну довідку про виконання здобувачем освітньо-наукової програми, засвідченої в установленому порядку.

3. АЛГОРИТМ ДІЙ ЗДОБУВАЧА ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПЛАНУ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Наукова складова освітньої програми передбачає проведення власного наукового дослідження під керівництвом одного або двох наукових керівників та оформлення його результатів у вигляді дисертації. Важливо зазначити, що дисертація на здобуття ступеня доктора філософії є самостійним розгорнутим дослідженням, що пропонує розв'язання актуального наукового завдання в певній галузі знань або на межі кількох галузей, результати якого становлять оригінальний внесок у суму знань відповідної галузі (галузей) та оприлюднені у відповідних публікаціях [2; 3].

З метою ефективного виконання індивідуального плану наукової роботи доречно використовувати такий алгоритм дій:

1. Осмислити назву теми дисертаційної роботи та обґрунтувати її актуальність. Тема повинна мати новизну отриманих результатів, теоретичну важливість і практичну значущість [6]. При цьому потрібно враховувати те, що:

– науковцями виділяється три рівні новизни (перетворення відомих даних, докорінна їх зміна; розширення, доповнення відомих даних; уточнення, конкретизація відомих даних, поширення відомих результатів на новий клас об'єктів, систем);

– основні наукові положення, які виносяться на захист, представляються аргументовано, коротко та чітко із зазначенням відмінності одержаних результатів від відомих раніше.

Орієнтуючись на існуючі рівні новизни, відповідно до предмета та об'єкта дослідження потрібно визначити *завдання*, які доцільно вирішувати для досягнення мети дослідження.

2. Скласти розширений план дисертації, в якому відобразити актуальність дослідження, визначити його об'єкт, предмет, мету та завдання. Крім цього визначається початковий варіант *змісту роботи*:

вступ, назви розділів (РОЗДІЛ 1; РОЗДІЛ 2; РОЗДІЛ 3), підрозділів (1.1; 1.2; 1.3), висновки, список використаних джерел та додатки. Потрібно також визначити орієнтовні терміни виконання кожного розділу та підрозділу дисертаційної роботи. У розділах дисертації має бути чітко і повно викладено зміст власних досліджень здобувача наукового ступеня, зроблено посилання на всі наукові праці здобувача.

4. Пройти розгляд теми дисертаційної роботи на засіданні кафедри (при необхідності запрошуються фахівці інших кафедр), де приймається рішення щодо клопотання перед вченою радою ЗВО (наукової установи) про її закріплення. За результатами засідання готується документ, який має назву «Витяг із засідання кафедри».

5. Для затвердження теми дисертації Вченою радою університету підготувати і надати секретарю Вченої ради перелік таких документів:

- заява на ім'я ректора;
- копія паспорту;
- копія диплому про освіту;
- згода наукового керівника на керівництво;
- експертний висновок щодо актуальності теми дисертації, підписаний трьома експертами;
- розширений план дисертаційного дослідження;
- інформація про здобувача;
- витяг із засідання кафедри.

Термін затвердження Вченою радою до «01» листопада поточного року (упродовж 2-х місяців після зарахування).

6. Подати у відділ аспірантури і докторантури:

- індивідуальний план наукової роботи, розглянутого на засіданні кафедри та затвердженого вченою радою факультету;
- загальний план дисертаційного дослідження.

7. Узгодити тему дисертації у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології при

Президії АПН України (м. Київ, вул. Січових стрільців 52-А, 3-й поверх). Для цього потрібно подати:

– витяг із рішення вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи про затвердження теми дисертаційного дослідження із зазначенням галузі знань, спеціальності та спеціалізації, прізвища, імені, по батькові, наукового ступеня, посади наукового керівника.

– зміст дисертаційного дослідження (назви розділів і параграфів).

– обґрунтування теми дисертаційного дослідження (до 4 сторінок) із визначенням актуальності досліджуваної теми, об'єкту, предмету, мети, завдання, гіпотези, практичної і теоретичної значущості дослідження тощо.

– відомості про автора: (прізвище, ім'я, по батькові; рік народження; який вищий навчальний заклад закінчив(ла), за якою спеціальністю; дисертаційне дослідження виконується в аспірантурі (стаціонарна або заочна форма навчання) чи в якості здобувача; останнє місце роботи, посада; адреса (з поштовим індексом), телефони: службовий, мобільний.

Документи можна надіслати звичайним листом або кур'єрською поштою за адресою: *Президія НАПН України, сектор координації наукових досліджень, вул. Січових стрільців, 52-А, к. № 320, м. Київ, 04053.*

Адреса сайту: <http://naps.gov.ua/> – Міжвідомча рада, протоколи засідань.

8. У процесі підготовки дисертації опублікувати основні наукові результати у наукових фахових виданнях [1; 6].

Важливо звернути увагу на те, що **основні наукові результати дисертації повинні бути висвітлені у наукових публікаціях, які розкривають основний зміст дисертації (вимоги до кількості таких публікацій можуть змінюватися).** До таких наукових публікацій зараховуються:

- не менше однієї статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача. До такої публікації може прирівнюватися публікація у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «А», або в закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus;

- статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б» (замість однієї статті може бути зараховано монографію або розділ монографії, опублікованої у співавторстві).

За темою дисертації не зараховуються наукові публікації, в яких повторюються наукові результати, опубліковані раніше в інших наукових публікаціях, що вже зараховані за темою дисертації.

Підготувати і здати до друку статті, які відображають основний зміст дисертації (для фахових збірників). Опублікувати статтю – означає довести до широкого наукового загалу результати своєї роботи і зробити даний матеріал надбанням фахівців для використання в їхній роботі. **Кожна стаття має включати:** постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Об'єм статей визначається вимогами фахового видання. Вони розміщуються у різних наукових виданнях, які включення до Переліку

наукових фахових видань України (категорія «Б») з психологічних наук (спеціальності: 053. Психологія). Зазвичай за друк статей редакції наукових видань беруть плату за кожну сторінку. *Після друку потрібно зняти копію з кожної статті і завірити печаткою.*

9. Опрацювати технічне завдання на виконання науково-дослідної роботи за темою дисертації. (Зазвичай здобувач стає співавтором держбюджетної, ініціативної науково-дослідної роботи (НДР), тематика якої є спорідненою з темою його дисертаційного дослідження).

10. При необхідності отримати акти реалізації чи довідки про впровадження результатів дослідження. Вони підшиваються до першого екземпляра дисертації. До інших екземплярів дисертації підшиваються завірені ксерокопії.

11. Підготувати та оформити дисертацію згідно встановлених вимог [7]:

Дисертація має містити наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та/або експериментальні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для певної галузі знань та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчити про особистий внесок здобувача в науку та характеризуватися системністю та єдністю змісту.

При оформленні дисертації слід:

- виконувати вимоги академічної доброчесності (якщо в роботі використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими здобувач має спільні наукові публікації та документи про проведення наукових або експериментальних досліджень, використаних в дисертації, здобувач має відзначити такий факт у роботі з обов'язковим зазначенням особистого внеску в такі публікації та документи. Здобувач засвідчує власним підписом на титульній сторінці дисертації, що подані до захисту наукові досягнення є його власним напрацюванням і всі запозичені ідеї, наукові результати, цитати супроводжуються належними посиланнями на їх авторів та джерела опублікування

- враховувати вимоги МОН України: максимальний та/або мінімальний обсяг основного тексту дисертації за спеціальностями гуманітарного напрямку має бути 200/145 сторінок (9/6,5 авторських аркушів).

Дисертація повинна мати такі основні структурні елементи:

- титульний аркуш;
- анотація *(подається державною та англійською мовами, обсягом 0,2–0,3 авторських аркуша (4,5-6,5 ст.))*;
- зміст;
- перелік основних умовних позначень *(за необхідності)*;
- основна частина *(вступ, розділи, висновки)*;
- список використаних джерел;
- додатки.

Обсяг основного тексту дисертації вираховується авторськими аркушами – для суспільних і гуманітарних наук становить 6,5-9 авторських аркушів (130-180 ст.)

У *вступі* подається загальна характеристика дисертації, а саме: обґрунтування вибору теми дослідження; мета і завдання дослідження відповідно до предмета та об'єкта дослідження; методи дослідження; наукова новизна отриманих результатів; особистий внесок здобувача (якщо у дисертації використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими здобувачем опубліковано наукові праці, обов'язково зазначається конкретний особистий внесок здобувача в такі праці або розробки; здобувач має також додати посилання на дисертації співавторів, у яких було використано результати спільних робіт); апробація матеріалів дисертації; структура та обсяг дисертації; список використаних джерел; додатки.

У *розділах* дисертації має бути вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень, зроблено посилання на всі наукові праці здобувача, наведені в анотації. Список цих праць має також міститися у списку використаних джерел.

У разі використання наукових результатів, ідей, публікацій та інших матеріалів інших авторів у тексті дисертації обов'язково повинні бути посилання на публікації цих авторів.

Кожен з цих елементів, а також розділи основної частини та додатки мають починатися з нової сторінки.

У розділах основної частини потрібно висвітлити:

- огляд літератури за темою і вибір напрямків досліджень;
- виклад загальної методики і основних методів досліджень;
- експериментальну частину і методику досліджень;
- проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження;
- аналіз і узагальнення результатів досліджень.

Кожен розділ дисертації потрібно закінчувати короткими висновками обсягом до однієї сторінки. **Висновки до розділів теоретичної** частини повинні містити: коротку суть результату з цифрами і фактами; формулювання новизни результату; обґрунтування достовірності результату; пояснення практичної цінності результату. Висновки до розділів експериментальної частини відображають: коротку суть експерименту (мета, умови та ін.); коротку суть отриманого результату з цифрами та фактами; характеристику новизни отриманого результату; аналіз відповідності даних, передбачених теорією, з даними експерименту; практичну цінність отриманого результату.

У загальних висновках викладають найважливіші наукові та практичні результати, отримані в дисертації, з формулюванням розв'язаних наукових завдань та значення їх для науки і практики. Далі подають висновки і рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів. *Потрібно обов'язково розкрити суть зробленого за кожним завданням дисертаційним дослідженням.*

Список використаних джерел формується здобувачем наукового ступеня за його вибором з урахуванням Національного стандарту України або одним зі **СТИЛІВ**, віднесених до рекомендованого переліку

стилів оформлення списку наукових публікацій:

Додатки (обов'язковим додатком до дисертації є список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації (зазначаються назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи, місце та дата проведення, форма участі).

12. Після завершення відповідної освітньо-наукової програми **отримати висновок наукового керівника (керівників).**

У висновку має бути відображена оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи й індивідуального навчального плану.

Висновок наукового керівника готується у двох примірниках і видається здобувачеві.

Якщо науковий керівник відмовляється підготувати висновок, здобувач звертається з письмовою заявою до вченої ради про надання висновку структурного підрозділу, де здійснювалася підготовка здобувача. Вчена рада ЗВО доручає відповідному структурному підрозділу розглянути таку заяву. Відповідний структурний підрозділ протягом місяця з дня надходження заяви розглядає подані здобувачем документи щодо завершення його підготовки і проводить засідання, яке вважається правоможним, якщо в ньому взяли участь не менш як дві третини складу відповідного структурного підрозділу. На засіданні відповідного структурного підрозділу заслуховується наукова доповідь здобувача і шляхом відкритого голосування простою більшістю голосів присутніх на засіданні наукових (науково-педагогічних) працівників приймається рішення про надання/відмову в наданні такого висновку. У такому разі висновок підписує керівник відповідного структурного підрозділу. Якщо науковий керівник є керівником структурного підрозділу, де здійснювалася підготовка здобувача, висновок структурного підрозділу підписує заступник керівника такого підрозділу.

13. Після отримання позитивного висновку наукового керівника,

підготувати письмову заяву до голови вченої ради університету щодо проведення попередньої експертизи дисертації та надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

До заяви здобувач має додати засвідчені в установленому порядку документи, а саме:

- 1) заяву щодо проведення атестації;
- 2) копію першої сторінки паспорта громадянина України або паспортного документа іноземця;
- 3) копію диплома магістра (спеціаліста). У разі коли документ про вищу освіту видано іноземним закладом вищої освіти, додатково подається копія документа про визнання іноземного документа про вищу освіту;
- 4) копію свідоцтва про зміну імені (у разі потреби);
- 5) витяг з наказу про зарахування до аспірантури, засвідчений в установленому порядку;
- 6) академічну довідку про виконання відповідної освітньо-наукової програми;
- 7) висновок наукового керівника або відповідного структурного підрозділу у двох примірниках; 8) дисертацію в друкованому вигляді;
- 9) копії наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, на яких повинні бути зазначені вихідні дані відповідних видань. Копії зазначених публікацій засвідчуються в установленому порядку;
- 10) відомості про рецензентів. Кандидатури рецензентів пропонуються рішенням структурного підрозділу університету на базі якого здійснювалась підготовка здобувача за поданням його наукового керівника.

Заява здобувача передається до структурного підрозділу (кафедри, відділу, лабораторії) ЗВО (наукової установи), де здійснювалася підготовка здобувача, або до структурного підрозділу іншого ЗВО (наукової установи), визначеного для проведення попередньої

експертизи дисертації.

Вчена рада своїм рішенням університету призначає двох рецензентів, кандидатури яких пропонуються до складу спеціалізованої ради, та визначає структурний підрозділ, де має здійснюватися попередня експертиза дисертації. Таке призначення оформлюється відповідним витягом вченої ради

Структурний підрозділ, де буде проводитися попередня експертиза дисертації, подає пропозиції вченій раді закладу вищої освіти (наукової установи) щодо призначення двох рецензентів, кандидатури яких пропонуються до складу ради.

14. Подати до структурного підрозділу, де буде проводитися попередня експертиза:

- дисертацію у друкованому вигляді;
- висновок наукового керівника (керівників)
- академічну довідку про виконання відповідної освітньо-наукової програми (зразок якої затверджено МОН);
- копії своїх наукових публікацій (надаються всі наукові праці, в яких надруковані результати дослідження або ж посилання, за якими їх можна знайти, а також первинні документи, котрі віддзеркалюють процес експериментальної роботи.

Попередня експертиза дисертації проводиться протягом двох місяців з дня надходження до ЗВО (наукової установи) письмової заяви здобувача щодо проведення такої експертизи.

15. З метою ефективної презентації результатів свого дослідження підготувати доповідь (її варто погодити з науковим керівником).

16. Пройти попередню експертизу дисертації на фаховому семінарі структурного підрозділу ЗВО за участю призначених рецензентів і отримати висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації (у двох примірниках).

Після надання цього висновку, здобувачеві забороняється вносити

зміни до тексту дисертації. З наданням висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації підготовка в аспірантурі завершується.

17. Після отримання позитивного висновку подати заяву на ім'я голови вченої ради університету щодо утворення тимчасової спеціалізованої ради для проведення захисту дисертації. Заява подається разом із висновком про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації та електронним варіантом дисертації.

Заклад вищої освіти (наукова установа), в якому здобувач виконав освітньо-наукову програму, подає МОН клопотання про утворення ради. Таке клопотання ЗВО (наукова установа) може подавати також щодо дисертації здобувача, який виконав освітньо-наукову програму в іншому закладі вищої освіти (науковій установі).

МОН протягом місяця з дати надходження клопотання приймає рішення про утворення ради, про що видається відповідний наказ.

Рада утворюється у складі голови та членів ради - двох рецензентів і двох опонентів [8].

Вчений, який пропонується до складу ради, повинен мати: не менше **трьох наукових публікацій, опублікованих за останні п'ять років**, за науковим напрямом, за яким підготовлено дисертацію здобувача, з яких не менше однієї публікації у виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection. До таких публікацій зараховуються монографії, розділи монографій, статті у періодичних наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, затвердженого МОН, або у періодичних наукових виданнях інших держав.

У складі ради не менше трьох вчених повинні мати ступінь доктора наук (голова ради, один з рецензентів, один з опонентів). Вчений може бути включений до складу ради не раніше ніж через п'ять років після здобуття ступеня доктора філософії (кандидата наук).

18. Оформити документи для подання їх до ради (перелік документів відповідно до порядку присудження ступеня доктора філософії):

1) заяву у спеціалізовану вчену раду щодо проведення атестації здобувача;

2) копію першої сторінки паспорту здобувача (2 прим.);

3) копію диплома магістра (спеціаліста) (2 прим.);

4) копію свідоцтва про зміну імені (у разі потреби) (2 прим.);

5) витяг з наказу про зарахування до аспірантури (прикріплення до закладу вищої освіти (наукової установи), засвідчений в установленому порядку (2 прим.);

6) академічну довідку про виконання відповідної освітньо-наукової програми (оригінал+копія);

7) висновок наукового керівника (керівників) або відповідного структурного підрозділу (2 прим.);

8) висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації (2 прим.);

9) дисертацію в друкованому (три примірники) та електронному вигляді;

10) копії наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, на яких повинні бути зазначені вихідні дані відповідних видань.

19. У тижневий строк після прийняття документів до розгляду:

➤ на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти в розділі, в якому міститься інформація про діяльність рад, розміщуються інформація про прийняття дисертації до розгляду та анотація дисертації, а також надсилається МОН повідомлення про прийняття дисертації до розгляду,

➤ головою ради дисертація та наукові публікації, зараховані за її темою, надаються для вивчення опонентам.

У місячний строк після прийняття документів до розгляду опоненти подають голові ради підписані ними відгуки.

20. Організувати співпрацю з опонентами (надати опонентам для детального вивчення дисертаційне дослідження та копії з кожної статті; отримати відгук).

Увага: опонентом не може бути: науковець, який на протязі останніх п'яти років не має публікацій, пов'язаних з проблематикою дисертаційного дослідження здобувача; який є співробітником однієї зі здобувачем організації; відгук кожного опонента потрібно отримати не пізніше як за 10 днів до захисту.

21. Після надходження до ради відгуків опонентів члени ради у робочому порядку погоджують дату проведення захисту дисертації, яка призначається не пізніше ніж у тритижневий строк з дня одержання другого відгуку опонента головою ради.

22. Протягом трьох робочих днів після погодження дати проведення захисту дисертації наукова громадськість інформується про дату проведення захисту дисертації, а також не пізніше ніж за десять робочих днів до дати захисту дисертації розміщує в електронному вигляді на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти, рада якого прийняла заяву про атестацію здобувача, у розділі, в якому міститься інформація про діяльність рад, примірник дисертації (із забезпеченням відкритих форматів текстових даних), висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації та відгуки опонентів.

23. Оформити документи на захист дисертації:

– надати інформацію для порядку ведення для Голови СВР за встановленою формою;

– надати інформацію для підготовки проекту висновку СВР.

24. Підготувати доповідь, плакати, слайди. Крім цього слід підготуватись до окремих виступів для відповіді на зауваження опонентів, а також до «прикінцевого слова».

Увага: варто узгодити свою роботу з тим, хто буде допомагати демонструвати слайди під час виступу здобувача. У такого помічника

обов'язково має бути варіант доповіді здобувача з відміткою місць, де потрібно демонструвати слайди.

25. Організувати підготовку (репетицію) до захисту дисертації (узгодити питання технічного забезпечення).

26. Пройти захист дисертації. Захист дисертації повинен мати характер відкритої наукової дискусії, в якій зобов'язані взяти участь голова та члени ради, а також за бажанням присутні на засіданні. Під час захисту відповідно до законодавства радою забезпечується аудіофіксація (запис фонограми) та відеофіксація. Запис (звукзапис, відеозапис) такого засідання ради оприлюднюється на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти (наукової установи) не пізніше наступного робочого дня з дати проведення засідання та зберігається на відповідному веб-сайті не менше трьох місяців з дати набрання чинності наказом закладу вищої освіти (наукової установи) про видачу здобувачеві диплома доктора філософії.

Засідання ради проводиться головою ради державною мовою за такою процедурою:

➤ голова ради: інформує її членів згідно з даними реєстраційної картки присутності членів ради про правоможність засідання; інформує її членів про погоджену із здобувачем мову, якою він буде викладати основні положення дисертації та відповідати на запитання, та доповідає про подані здобувачем документи, їх відповідність встановленим вимогам;

➤ здобувач: викладає основні положення дисертації та відповідає на запитання, подані в усній чи письмовій формі; відповідає на зауваження, які містяться у відгуках опонентів та зверненнях інших осіб, що надійшли до закладу вищої освіти (наукової установи) у письмовому вигляді чи електронною поштою;

➤ обговорюється проект рішення ради щодо присудження ступеня доктора філософії; проводиться таємне голосування щодо присудження здобувачеві ступеня доктора філософії;

➤ голова ради: оголошує результати голосування (рішення вважається позитивним, якщо за нього проголосували не менш як чотири члени ради); оголошує рішення ради щодо присудження здобувачеві ступеня доктора філософії з відповідної галузі знань та/або спеціальності.

27. Рада оформлює протягом 15 робочих днів рішення про присудження ступеня доктора філософії (у двох примірниках).

Усі документи, що стосуються розгляду дисертації та проведення її захисту в раді, формуються в перший примірник атестаційної справи здобувача, який зберігається у відповідному структурному підрозділі закладу вищої освіти (наукової установи) протягом *десяти років* з дати набрання чинності наказом закладу вищої освіти (наукової установи) про видачу диплома доктора філософії, а *рішення ради* щодо присудження ступеня доктора філософії *та один примірник дисертації підлягають постійному зберіганню.*

28. Другий примірник атестаційної справи здобувача, що надсилається до МОН протягом місяця з дня захисту дисертації, формується з таких документів, перелік яких є вичерпним:

1) супровідного листа на бланку закладу вищої освіти (наукової установи);

2) копії першої сторінки паспорта громадянина України або паспортного документа іноземця, засвідченої в установленому порядку;

3) рішення ради про присудження ступеня доктора філософії;

4) висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації;

5) відгуків опонентів;

6) копії диплома магістра (спеціаліста), засвідченої в установленому порядку. У разі коли документ про вищу освіту видано іноземним закладом вищої освіти, додатково подається копія документа про визнання іноземного документа про вищу освіту, засвідчена в установленому порядку;

7) копії свідоцтва про зміну імені (у разі потреби), засвідченої в установленому порядку;

8) копії академічної довідки про виконання здобувачем освітньо-наукової програми, засвідченої в установленому порядку;

9) копії документа про передачу друкованого примірника дисертації до Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського Національної академії наук та електронного примірника до Національного репозитарію академічних текстів або Державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації»;

10) анотації дисертації державною мовою з наведенням наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації;

11) копії реєстраційної картки присутності членів ради, засвідченої в установленому порядку;

12) стенограми (розшифрованої фонограми) засідання ради, підписаної головою ради та скріпленої печаткою закладу вищої освіти (наукової установи).

Обкладинка атестаційної справи здобувача, супровідний лист, рішення ради про присудження ступеня доктора філософії та реєстраційна картка присутності членів ради оформлюються за формою, затвердженою МОН.

Другий примірник атестаційної справи здобувача, оформлений з порушенням установлених вимог, МОН до розгляду не приймається.

29. Зареєструвати облікову картку здобувача в Українському інституті науково-технічної та економічної інформації.

30. Надіслати малу атестаційну справу до ДАК (м. Київ).

31. Здати велику атестаційну справу на зберігання в спеціалізованій вченій раді, де проводився захист дисертації.

32. Очікувати рішення МОН України.

33. Отримати диплом доктора філософії за спеціальністю «Психологія».

РОБОЧИЙ СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Атестація здобувача – комплекс послідовних експертних дій щодо оцінки наукового рівня дисертації та наукових публікацій (включно із дотриманням ним академічної доброчесності) здобувача ступеня доктора філософії, встановлення рівня набуття здобувачем теоретичних знань, умінь, навичок та відповідних компетентностей, які відповідають стандарту третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за відповідною спеціальністю (восьмому рівню Національної рамки кваліфікації – за відсутності відповідного стандарту), що шляхом присудження здобувачу ступеня доктора філософії забезпечує визнання академічною спільнотою його рівня освітньої та наукової кваліфікації.

Голова разової ради – особа, яка за основним місцем працює науково-педагогічним або науковим працівником закладу, де утворюється разова рада, має науковий ступінь доктора наук із відповідної спеціальності та є компетентним вченим за тематикою дослідження здобувача.

Здобувач ступеня доктора філософії – особа, яка навчається у закладі вищої освіти (науковій установі) на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти з метою здобуття доктора філософії з галузі знань та/або спеціальності.

Опонент – особа, яка не є штатним працівником закладу вищої освіти (наукової установи), де утворюється рада, та має науковий ступінь і є компетентним вченим з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача.

Спеціалізована вчена рада закладу вищої освіти (наукової установи) – вчена рада, яка утворюється МОН з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації особи, яка здобуває ступінь доктора філософії, з метою присудження їй зазначеного ступеня.

Рецензент – особа, яка є штатним працівником закладу вищої освіти (наукової установи), де утворюється рада, та має науковий ступінь і є компетентним вченим з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс академічної доброчесності учасників освітнього процесу Хмельницького національного університету / Затверджене Вченою радою Хмельницького національного університету Пр. №5 від 30.01.2020. <https://www.khnu.km.ua/root/files/01/01/002.pdf>
2. Положення про освітні програми підготовки здобувачів вищої освіти / Затверджене Вченою радою Хмельницького національного університету Пр. №4 від 29.11.2018. <https://www.khnu.km.ua/root/files/01/10/03/07.pdf>
3. Положення про порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступенів доктора філософії і доктора наук у Хмельницькому національному університеті / Затверджене Вченою радою Хмельницького національного університету Пр. №7 від 31.01.2020. Зміни затверджені Пр. №14 від 29.04.2021. <https://www.khnu.km.ua/root/files/01/10/03/032.pdf>
4. Положення про педагогічну практику аспірантів / Затверджене Вченою радою Хмельницького національного університету Пр. №4 від 29.11.2018. <https://www.khnu.km.ua/root/res/2-2-201.pdf>
5. Положення про порядок реалізації права здобувачів вищої освіти на вільний вибір навчальних дисциплін у Хмельницькому національному університеті / Затверджене Вченою радою Хмельницького національного університету Пр. №1 від 29.08.2019. Зміни затверджені Пр. №14 від 29.14.2021. <https://www.khnu.km.ua/root/files/01/10/03/162.pdf>
6. Потапчук Є. М., Василенко О. М. Основи психолого-педагогічних досліджень : навч. посібник. Хмельницький : ХНУ, 2017. 160 с.
7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ МОН №40 від 12.01.2017. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE30023.html
8. Тимчасове положення про формування разових спеціалізованих вчених рад, порядок проходження процедури захисту та присудження ступеня доктора філософії у Хмельницькому національному університеті. Пр. №11 від 25.07.2020. <https://www.khnu.km.ua/root/res/2-2-68.pdf>

Євген Потапчук

Дарія Карпова

**АЛГОРИТМ ДІЙ ЗДОБУВАЧА
СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ З ПСИХОЛОГІЇ**

Довідник здобувача третього рівня вищої освіти

Редактор: Рага О. М.

Комп'ютерна верстка: Лукашенко О. В.

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman. Тираж 100 прим.

Друк цифровий. Ум. друк. арк. 1,86. Обл.-вид.арк. 1,25

Друк: ФОП Горенюк Ю. І. «Polylux design & print»
29017 Україна, м. Хмельницький, вул. Зарічанська 22/3
Тел: (067) 307-09-76, e-mail: polylux.ua@gmail.com

**КАРПОВА
ДАРІЯ ЄВГЕНІВНА**

**Доктор філософії з психології.
Старший викладач
кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного
університету
Випускниця аспірантури
Хмельницького національного
університету.
Сфера наукових інтересів:
загальна психологія, психологія
сім'ї, конфліктологія.**

*Довідник містить узагальнену,
стислу, впорядковану інформацію про
порядок дій здобувача ступеня
доктора філософії з психології. Така
інформації дозволить аспірантам
запобігати проблем і помилок у
виконанні вимог освітньо-наукової
програми та у підготовці до захисту
дисертації.*

**ПОТАПЧУК
ЄВГЕН МИХАЙЛОВИЧ**

**Доктор психологічних наук,
професор,
Заслужений працівник освіти
України.
Завідувач кафедри психології та
педагогіки Хмельницького
національного університету.
Гарант освітньо-наукової програми
«ПСИХОЛОГІЯ».
Сфера наукових інтересів:
психологія сім'ї, психологія
здоров'я, психологія діяльності в
особливих умовах.**

